

ISSN (Print) 2616-678X
ISSN (Online) 2663-1288

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің

ХАБАРШЫСЫ

BULLETIN

of L.N. Gumilyov
Eurasian National University

ВЕСТНИК

Евразийского национального
университета имени Л.Н. Гумилева

ФИЛОЛОГИЯ сериясы
Серия **ФИЛОЛОГИЯ**
PHILOLOGY Series

№1(126)/2019

1995 жылдан бастап шығады

Издается с 1995 года

Founded in 1995

Жылына 4 рет шығады

Выходит 4 раза в год

Published 4 times a year

Астана, 2019

Astana, 2019

Бас редакторы **Дихан Қамзабекұлы**
филология ғылымдарының докторы, ҚР ҰҒА академигі (Қазақстан)

Бас редактордың орынбасары **Шолпан Жарқынбекова**
филология ғылымдарының докторы, проф. (Қазақстан)

Редакция алқасы

Аскер оғлы Рамиз	Ф.ғ.д., проф. (Әзербайжан)
Ақматалиев Абдылдажан	Ф.ғ.д., проф. (Қырғызстан)
Бахтикиреева Улданай	Ф.ғ.д., проф. (Ресей)
Беженару Людмила	Ф.ғ.д. проф. (Румыния)
Бейсембаева Жанаргүл	Ф.ғ.к., (Қазақстан)
Біжкенова Айгүл	Ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Жақыпов Жантас	Ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Журавлева Евгения	Ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Жаң Динжиң	PhD, проф. (Қытай)
Ескеева Мағрипа	Ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Ержласун Гүлжанат	PhD, ассоц. проф. (Түркия)
Қасқабасов Сейіт	Ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Негимов Серік	Ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Нұрғали Қадиша	Ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Нуриева Фануза	Ф.ғ.д., проф. (РФ, Татарстан)
Райхл Карл	Ф.ғ.д., проф. (Германия)
Рахманов Носимхан	Ф.ғ.д., проф. (Өзбекстан)
Риверс Уильям Патрик	PhD, проф. (АҚШ)
Сәтенова Серікгүл	Ф.ғ.д. проф. (Қазақстан)
Султанов Казбек	Ф.ғ.д., проф. (Ресей)
Тәжібаева Сәуле	Ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Хисамитдинова Фирдаус	Ф.ғ.д., проф. (РФ, Башқұртстан)
Чернявская Валерия	Ф.ғ.д., проф. (Ресей)
Шәріп Амантай	Ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Шәріпова Гүлбану	Ф.ғ.к., доцент м.а. (Қазақстан)
Экиджи Метин	PhD, проф. (Түркия)
Янковский Генрих	PhD, проф. (Польша)

Редакцияның мекенжайы: 010008, Қазақстан, Астана қ., Қ.Сәтбаев к-сі, 2, 408 б.

Тел.: +7(7172) 709-500 (ішкі 31-413)

E-mail: vest_phil@enu.kz

Жауапты редактор, компьютерде беттеген: Илияс Құрманғалиев

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Хабаршысы. ФИЛОЛОГИЯ сериясы
Меншіктенуші: ҚР БжҒМ «Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті» ШЖҚ РМК
ҚР Ақпарат және коммуникациялар министрлігінде 27.03.2018 ж. №16996-Ж тіркеу куәлігімен тіркелген.
Мерзімділігі: жылына 4 рет.
Тиражы: 35 дана
Типографияның мекенжайы: 010008, Қазақстан, Астана қ., Қажымұқан к-сі, 12/1, тел.: +7(7172)709-500 (ішкі 31413)

© Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті

Editor-in-Chief **Dihan Kamzabekuly**
Doctor of philology, academician of NAS RK (Kazakhstan)

Deputy Editor-in-Chief **Zharkynbekova Sholpan**
Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)

Editorial board

Asker ogly Ramiz	Doctor of philology, Prof. (Azerbaijan)
Akmataliyev Abdildajan	Doctor of philology, Prof. (Kyrgyzstan)
Bakhtikireeva Uldanai	Doctor of philology, Prof (Russia)
Beisembayeva Zhanargul	Can. of philology, (Kazakhstan)
Bezhenaru Lyudmila	Doctor of philology, Prof (Romania)
Bizhkenova Aigul	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Chernyavskaya Valeriya	Doctor of philology, Prof. (Russia)
Erzhiasun Güljanat	PhD, assos. Prof (Turkey)
Yeskeyeva Magripa	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Henryk Jankowski	PhD, Prof. (Poland)
Kaskabassov Seit	Doctor of philology, Prof (Kazakhstan)
Khisamitdinova Firdaus	Doctor of philology, Prof. (RF, Bashkortostan)
Metin Ekiji	PhD, Prof. (Turkey)
Negimov Serik	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Nurgali Kadisha	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Nurieva Fanuza	Doctor of philology, Prof. (RF, Tatarstan)
Reichl Karl	Doctor of philology, Prof. (Germany)
Rakhmanov Nasimhon	Doctor of philology, Prof. (Uzbekistan)
Rivers William Patrick	PhD, Prof. (USA)
Satenova Serikkul	Doctor of philology, Prof (Kazakhstan)
Sultanov Kazbek	Doctor of philology, Prof. (Russia)
Sharip Amantay	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Sharipova Gulbanu	Can. of philology, assos. Prof. (Kazakhstan)
Tazhybayeva Saule	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Zhakypov Zhantas	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Zhang Dingjing	PhD, Prof. (China)
Zhuravleva Yevgeniya	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)

Editorial address: 2, Satbayev str., of. 408, Astana, Kazakhstan, 010008
Tel.: +7(7172) 709-500 (ext. 31-413)
E-mail: vest_phil@enu.kz

Executive editor, computer layout: Ilyas Kurmangalyev

Bulletin of L.N. Gumilyov Eurasian National University PHILOLOGY Series

Owner: Republican State Enterprise in the capacity of economic conduct «L.N.Gumilyov Eurasian National University» Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan

Registered by Ministry of Information and Communication of the Republic of Kazakhstan. Registration certificate No 16996-Ж from 27.03.2018

Periodicity: 4 times a year Circulation: 35 copies

Address of printing house: 12/1 Kazhimukan str., Astana, Kazakhstan 010008; tel.: +7(7172) 709-500 (ext.31413)

© **L.N. Gumilyov Eurasian National University**

Главный редактор **Дихан Камзабекулы**
доктор филологических наук, академик НАН РК (Казахстан)

Зам. главного редактора **Шолпан Жаркынбекова**
доктор филологических наук, проф. (Казахстан)

Редакционная коллегия

Аскероглы Рамиз	д.ф.н., проф. (Азербайджан)
Акматалиев Абдылдажан	д.ф.н., проф. (Киргизстан)
Бахтикиреева Улданай	д.ф.н., проф. (Россия)
Беженару Людмила	д.ф.н., проф. (Румыния)
Бейсембаева Жанаргуль	к.ф.н., (Казахстан)
Бижкенова Айгуль	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Жакыпов Жантас	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Жан Динжин	PhD, проф. (Китай)
Журавлева Евгения	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Ескеева Магрипа	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Ержласун Гульжанат	PhD, ассоц. проф. (Турция)
Каскабасов Сейит	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Негимов Серик	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Нургали Кадиша	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Нуриева Фануза	д.ф.н., проф. (РФ, Татарстан)
Райхл Карл	д.ф.н., проф. (Германия)
Рахманов Насимхон	д.ф.н., проф. (Узбекистан)
Риверс Уильям Патрик	PhD, проф. (США)
Сатенова Серикгуль	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Султанов Казбек	д.ф.н., проф. (Россия)
Тажибаева Сауле	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Хисамитдинова Фирдаус	д.ф.н., проф. (РФ, Башкортостан)
Чернявская Валерия	д.ф.н., проф. (Россия)
Шарип Амантай	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Шарипова Гульбану	к.ф.н., и.о. доцент (Казахстан)
Экиджи Метин	PhD, проф. (Турция)
Янковский Хенрих	PhD, проф. (Польша)

Адрес редакции: 010008, Казахстан, г. Астана, ул. К.Сатбаева, 2, каб. 408

Тел.: +7(7172) 709-500 (вн. 31-413)

E-mail: vest_phil@enu.kz

Ответственный редактор, компьютерная верстка: Ильяс Курмангалиев

Вестник Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева. Серия ФИЛОЛОГИЯ

Собственник: РГП на ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК

Зарегистрирован Министерством информации и коммуникаций РК под номером №16996-Ж от 27.03.2018г.

Периодичность: 4 раза в год

Тираж: 35 экземпляров

Адрес типографии: 010008, Казахстан, г. Астана, ул. Кажимукана, 12/1, тел.: +7(7172)709-500 (вн.31413)

© Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева

Мазмұны

Фольклор және әдебиеттану

<i>Аймұхамбет Ж.Ә., Қараханқызы Ұ.</i> Мета­мәтін құрылымындағы мифтік символика	8
<i>Айтуғанова С.Ш., Дәулетова А.А.</i> Дала патшайымдары туралы аңыз бен ақиқат ...	16
<i>Аққұлы С.</i> Алаш мемлекеттік армиясының құрылуы хақында	24
<i>Доскеева Ш.А.</i> Ә.Нұршайықовтың эпистолярлық мұрасы	39
<i>Дәуітова Г.Р., Сұлтан Е., Мейрамбекова Л.К.</i> Көне эпостағы мифтік кейіпкерлер	46
<i>Еслям А.Б., Алтысбаев Қ.Қ.</i> З.Ахметов зерттеуіндегі Абайдың шығармашылық мұрасы	54
<i>Жүсіпов Н.Қ., Ибраева А.Т.</i> Бекмұрат Уақатов зерттеулеріндегі халық өлеңдерінің жанрлық жіктелуі	61
<i>Қасқабасов С.А.</i> Томирис – «Мәңгілік ел» идеясының символы	69
<i>Кемеңгер Қ.Р., Діл­дә Ж.Р.</i> М.Мырзахметұлы Бауыржан Момышұлы жайында	77
<i>Өскен Ә.М., Қамзабекұлы Д.</i> Алаштану: текстологиялық жауапкершілік туралы (Ә.Н. Бөкейханның «Жаңа мектеп» журналында жарияланған мақалалары)	84
<i>Садықова Р.Т.</i> Халел Ғаббасов: өмір мен өріс мектептері	94
<i>Химмат Сайед Әли әш-Шазли</i> Орыс әйелдерінің қайғылы тағдыры – орыс адамының дара тұлғасы (Е.Чи­жованың «Әйелдер уақыты» романы негізінде)	104

Лингвистика

<i>Әбдуәліұлы Б., Көшкінбай Д.</i> Қазақ лексикасындағы құқықтық ақпараттарды зерттеудің жалпы мәселелері	120
<i>Әубәкір С.С., Біжкенова А.Е.</i> Поэтикалық дискурстың ерекшеліктері	127
<i>Досжан Р.А.</i> Тарихи түбірлердің сөзжасамдық қабілеті	135
<i>Ақжигитова А., Елегенова М., Жанзакова А.</i> Қазақстанның лингвистикалық ландшафтындағы көптілділік белгілері (Астана қаласы негізінде)	142
<i>Сарсикеева Г.К., Байоразова Ж.К.</i> Абайдың 38-інші сөзін орыс және ағылшын тілдеріне аудару: салыстырмалы анализ	150
<i>Сейидова С.</i> Әзірбайжан, ағылшын және орыс тілдеріндегі «Жас» концептісі және оның идиоматикалық өкілдігі	157
<i>Сыздықова Г.О., Шолақова А.К.</i> «Ер Төстік» ертегісінің лингвосомиотикалық аспектісі	165

Тіл мен әдебиетті оқыту әдістемесі

<i>Баекеева А.Т., Тәжібаева С.Ж.</i> Тау-кен саласындағы халықаралық терминдерді аудару	173
<i>Ниязова А. Е., Мукатова М.Н.</i> Көптілді ортада шет тілінде сөйлеудің мультилингвалды әрекетін қалыптастыру	183
<i>Смағұлова А., Мұхаметқалиева Г., Балтабаева Г.</i> Сөздерді құрылымдық ұйымдас­тыру (ағылшын және қазақ тілдеріндегі «мұнай газы» термині)	191

Contents

Folklore and Literary Studies

<i>Aimukhambet Zh.A., Karakhankyzy U.</i> Mythical symbolism in the structure of metatext	8
<i>Aituganova S.Sh., Dauletova A.A.</i> The legend and truth about the steppe queens	16
<i>Akkuly S.</i> About the creation of the Alash state army	24
<i>Doskeyeva Sh.A.</i> A.Nurshaikhov's contribution to the epistolary genre	39
<i>Dautova G., Sultan Y., Meirambekova L.K.</i> Mythical characters in the archaic epos	46
<i>Yeslyam A.B., Alpysbayev K.K.</i> Abai's heritage in Z. Akhmetov's research	54
<i>Jysipov N.K., Ibrayeva A.T.</i> Genre classification of folk poems in Bekmurat Uakatov's researches	61
<i>Kaskabasov S.A.</i> Tomiris - Symbol of the Concept of «Мәңгілік ел»	69
<i>Kemenger K.R., Dilda Zh.R.</i> M. Myrzakhmetuly is about Baurzhan Momysuly	77
<i>Osken A.M., Kamzabekuly D.</i> Alash studies: on textual responsibility (Articles by A.N. Bokeykhan, published in «Zhana mektep») journal	84
<i>Sadykova R.T.</i> Khalel Gabbasov: School of life and development	94
<i>Himmat Sayed Ali ash-Shazli</i> The Tragic Fate of the Russian Women and the Symbol of the Russians Identity (According to the Novel by E. Chizhova «Time of Women»)	104

Linguistics

<i>Abdualiuly B., Koshkinbay D.S.</i> General problems of studying legal information in Kazakh lexicon	120
<i>Aubakir S.S., Bizhkenova A.Ye.</i> Features of Poetic Discourse	127
<i>Doszhan R.A.</i> Word-building ability of historical roots	135
<i>Akzhigitova A., Yelegenova M., Zhanzakova A.</i> Multilingual signs in the linguistic landscape of Kazakhstan (the case of Astana)	142
<i>Sarsikeyeva G.K., Baiorazova Zh.K.</i> Translation of Abays 38 th word info Russian and English: comparative analysis	150
<i>Seyidova S.</i> The concept of "Age" and its idiomatic representation in the Azerbaijani, English and Russian languages	157
<i>Syzdykova G.O., Sholakova A.K.</i> Linguosemiotic Aspect of Fairy Tales	165

Methods of teaching language and literature

<i>Bayekeyeva A.T., Tazhibayeva S.Zh.</i> Translating International Terms for Mining Industry	173
<i>Niyazova A. E., Mukatova M.N.</i> Formation of foreign language speech activity in a multilingual environment	183
<i>Smagulova A., Mukhametkaliyeva G., Baltabayeva G.</i> Structural organization of words («Oil gas» term in English and Kazakh)	191

Содержание

Фольклор и литературоведение

<i>Аймухамбет Ж.А., Караханкызы У.</i> Мифическая символика в структуре метатекста	8
<i>Айтуганова С.Ш., Даулетова А.А.</i> Легенда и правда о степных королевах	16
<i>Аккулы С.</i> О создании Алашской государственной армии	24
<i>Доскеева Ш.А.</i> Эпистолярное наследие А. Нуршаихова	39
<i>Даутова Г.Р., Султан Е., Мейрамбекова Л.К.</i> Мифические персонажи в архаическом эпосе	46
<i>Еслям А.Б., Алтысбаев К.К.</i> Творческое наследие Абая в исследованиях З.Ахметова	54
<i>Жусипов Н.К., Ибраева А.Т.</i> Жанровая классификация народных стихов в исследованиях Бекмурата Уакатова	61
<i>Каскабасов С.А.</i> Томирис – символ вечной идеи «Мәңгілік ел»	69
<i>Кеменгер К.Р., Дильда Ж.Р.</i> М. Мырзахметулы о Бауржане Момышулы	77
<i>Оскен А.М., Камзабекулы Д.</i> Алашоведение: о текстологической ответственности (Статьи А.Н.Бокейхана, опубликованные в журнале «Жана мектеп»)	84
<i>Садыкова Р.Т.</i> Халел Габбасов: Школа жизни и развития	94
<i>Химмат Сайед Али аш-Шазли</i> Трагическая судьба русских женщин – символ идентичности русского человека (по роману Е.Чижовой «Время женщин»)	104

Лингвистика

<i>Абдуалиулы Б., Кошкинбай Д.</i> Общие проблемы изучения правовой информации в казахской лексике	120
<i>Аубакир С.С., Бижекенова А.Е.</i> Особенности поэтического дискурса	127
<i>Досжан Р.А.</i> Словообразовательные важности исторических корней	135
<i>Акжигитова А., Елегенова М., Жанзакова А.</i> Многоязычные знаки в языковом ландшафте Казахстана (на примере Астаны)	142
<i>Сарсикеева Г.К., Байоразова Ж.К.</i> Перевод 38-го слова Абая на русский и английский языки: сравнительная анализ	150
<i>Сейидова С.</i> Концепт «Возраст» и его идиоматическое представление на азербайджанском, английском и русских языках	157
<i>Сыздыкова Г.О., Шолакова А.К.</i> Лингвосемиотический аспект волшебных сказок	165

Методика преподавания языка и литературы

<i>Баекеева А.Т., Тажибаева С.Ж.</i> Перевод интернациональных терминов горно-рудной промышленности	173
<i>Ниязова А.Е., Мукатова М.Н.</i> Формирование иноязычной речевой деятельности в мультилингвальной среде	183
<i>Смагулова А., Мухаметкалиева Г., Балтабаева Г.</i> Структурная организация слов (термин «нефтяной газ» в английском и казахском языках)	191

FTAMP 17.09.91

Қ.Р. Кеменгер¹, Ж.Р. Ділдә²

Л.Н. Гумилев ат. Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан

(E-mail: ¹kkemenger@mail.ru, ²Zhanardilda@mail.ru)

М. Мырзахметұлы Бауыржан Момышұлы жайында

Андатпа. Мақалада көрнекті әдебиеттанушы ғалым, филология ғылымдарының докторы, профессор, Мемлекеттік сыйлықтың иегері Мекемтас Мырзахметұлының зерттеулеріндегі Бауыржан Момышұлы тұлғасы қарастырылады. Ғалымның «Бауыржан батыр» атты еңбегі көркемдік-идеялық тұрғысынан талданып, соның негізінде Б.Момышұлының азаматтық болмысы, шығармашылық бейнесі танылады. М.Мырзахметұлы еңбегі бойынша, Б.Момышұлының бұрын-соңды жарияланбаған туындылары топтастырылып, оған қатысты ғылыми көзқарас пен пікірлер жинақталады. Батыр жайлы жазылған еңбек халық мұрасы, ел игілігіне қосылған маңызды жәдігерлер екендігі ашылады. Б.Момышұлының жастық шағы мен соғыс кезеңі туралы жазған мағлұматы, сондай-ақ ғылыми еңбегі, естелігі, көркем туындылары жүйеленіп, оларға талдау жасалады.

Түйін сөздер: жанр, мақал-мәтел, әңгіме, хат, батыр бейнесі, тарихи образ, тарихи шындық, көркемдік шындық.

DOI: <https://doi.org/10.32523/2616-678X-2019-126-1-77-83>

Кіріспе. Кез келген шығармашыл тұлғаның шынайы суреткерлік, көркемдік шеберлігін, өзгелерден бөлек тілін, стилін зерттеу әрбір ізденуші тұлға үшін үлкен еңбекті талап етері сөзсіз. Халқымыз ықылым заманнан бері әдебиетке тереңнен қадам басты. Оның әрісі сонау түркі дәуірінен басталып, көне жазбалардың негізінде тоғысады. Мәселен, қазақ қоғамына еңбегі ерен тұлғалардың ерлігін, рухани болмысын зерттеп, оны болашақ ұрпаққа таныту жолында сансыз жұмыстар жүргізілуде. Олардың барлығы да адам мен дәуір болмысын байланыста ұстау мақсатындағы дүниелер.

Әдебиетті жан-жақтан сапырысқан, бір-бірімен біте қайнасып жатқан ғылым есебінде қарастырсақ, оның ғылыми негізде дамуы әрдайым тарихпен қатар жүреді. Себебі, тарих қатпарлары әдебиетке арқау болып, оның сырын ашуға көмектеседі. Тарихта аты қалып, өзіндік еңбегі мен ғылыми көзқарасы қалыптасқан тұлғаларды дәріптеу, болашақ ұрпаққа оларды таныту қашанда абырой мен ардың ісі. Осы тұста, бүгінгі ғылыми мақаланың басты өзегі мен нысаны энциклопедист ғалым, филология ғылымдарының докторы, профессор Мекемтас Мырзахметұлының шығармашылық зертханасы жайында өрбімек.

Мәселенің зерттелуі мен пайымдалуы. Ғалымның зерттеу еңбектерінде Иасауитану (Ясауитану), Абайтану, Мұхтартану, Бауыржантану т.б. рухани тарихымызға байланысты көптеген өзекті мәселелер терең зерттелген. Ең ірі зерттеулерінің бірі, әдебиет пен ғылым саласына ортақ қазына ол – Иасауитану. Ғалымға түркі дүниесіне ортақ ғұламалардың көзқарасы мен пайымын зерделеу оңайға түспегені анық. Түрлі таласқа толы көзқарастар мен сауалдар Мекемтас Мырзахметұлына да қойылды. «Неліктен Қожа Ахмет Иасауиді көкке көтереміз?» деген сұраққа, ғалым өз сұхбаттарының бірінде былай деп жауап береді: «Жүсіп Баласағұн мен Қожа Ахмет Иасауи туралы сөйлеу бір жағынан оңай, жаттанды сөздерді тізбектей айта беруге болады. Екінші жағынан қиын. Біздің зерттеушілер бір өзекті нәрсеге кіре алмай жүр. Олар «Құтты білік» туралы айтқанда, мемлекет, саясат, шаруашылық, мәмлелерлік, өнер, ақындық, шешендік және басқалар туралы сөз етеді. Бірақ кітапта ең өзекті рухани мәселе жатқанын сезбейді. Бұл қабаттың астарын тереңнен ашпай, шығарманың идеялық мазмұнын ғылыми тұрғыдан таратып бере алмаймыз. Мәселен, Иасауи дін мен қазақтың ұлттық дәстүрін үйлестіре білді. Екіншіден, поэзияны «Құтты біліктен» кейін түркі тілінде сөйлетті. Ғылым мен поэзияда үстемдік еткен араб, парсы

тілдерінен бірінші рет бас тартқан «Құтты біліктің» авторы болса, екіншісі – Иасауи. Түркі тілі өте сақ, киік сияқты ұстатпайтын, соны ырыққа көндіріп, кітап жазу үлкен құбылыс. Түркі тілінде поэзияны үшінші жазған тұлға – Әлішер Науаи. Осылардың арқасында поэзияда, ғылымда түркі тілі қолданыла бастады» [1, 18 б.].

Ғалым шығыс әдебиетімен байланысы мол Абай мұрасын, ондағы философиялық, діни, адамгершілік негіздерді басты назарда ұстаған. Атап айтсақ, Абайдың «толық адам ілімін» жан-жақты талдап, оған тән дәстүр жалғастығы мен ішкі рухани байланысты алға шығарды. Абайтану мен мұхтартанудың ғылыми негізді қарым-қатынасын зерттеді. Абай шығармаларын жаңа қырынан талдап, ондағы айтылмай келген шығыстық мәселелер мен термин сөздерді бүгінгі күн талабы тұрғысынан жаңаша қорытып, ғылыми айналымға түсірді. Абайтанудың библиографиялық көрсеткішін құрастыра отырып, «Абай» энциклопедиясы мен екі томдық шығармаларын шығаруға атсалысқан. Сондай-ақ, Мекемтас Мырзахметұлы кеңестік кезеңде-ақ патшалық Ресейдің Қазақстанда жүргізген миссионерлік саясатын әшкерелеп, қазақ жеріндегі топонимдер мен антропонимдердің саяси-әлеуметтік сырларын ашып, қоғамдық ой-санаға ықпал еткен. Соның негізінде ғалым М.Мырзахметұлы «Қазақ қалай орыстандырылды» (1993) атты еңбегін жарыққа шығарды.

Ғалымның әдебиет саласында көтерген тақырыптарының барлығы дерлік – өзіндік орны бар ауқымды зерттеулер. Бүгінгі мақаланың негізгі бастауы да Мекемтас Мырзахметұлының қазақ үшін маңызы зор тұлға Бауыржан Момышұлы жайлы зерттеулерінің төңірегінде болмақ. Нақтырақ айтсақ, Бауыржан Момышұлы шығармашылығына деген қызығушылық Мекемтас Мырзахметұлын біраз өмірлік талпыныстарға сүйреді. Бауыржан Момышұлы жайлы зерттеу деректері ғалымның аспирантураға түсуіне деген ынтасын одан сайын арттырды. Ұзақ уақыт бойы үлкен ізденісті қажет еткен бұл зерттеу еңбегі Мекемтас Мырзахметұлы үшін әдебиет саласындағы ең айтулы тақырыптардың бірі болды. Абайтанушы деп танылған ғалым үшін бауыржантанушы деген атақ әрдайым ажырамас егіз ұғымдай түсінік қалыптастырды. Себебі, Бауыржан есімі бүкіл қазақ халқы үшін ұлы есім. Бауыржан Момышұлы – қазақтың маңдайына біткен дара тұлға. Оның тұлғасы батырлық пен жазушылық қырынан ғана шектелмейді. Біз халық қаһарманы Бауыржан Момышұлының азаматтық, шығармашылық әлемін барынша тануға тырысамыз. Ол – қазақтың намысы, қазақтың ұлттық ар-ұжданы. Қазақ халқы десе, қай ұлт болмасын Бауыржан Момышұлындай қайсар ұлды еске алары сөзсіз. Сонау бір жылдардағы зұлмат кезеңнің өзінде Бауыржан Момышұлы өзінің ұлттық рухын, ұлттық намысын сақтап қалған бірегей тұлға. Ұлы тұлғаның бойына біткен асыл тәрбие алашшыл азаматтардан дарыған деп есептейміз. Жүз жыл, тіпті, бірнеше ғасыр өтсе де, Бауыржан Момышұлы айтқан әрбір қағида, өнеге, дана сөз ұрпақ жадында мықтап сақталары хақ.

Мекемтас Мырзахметұлының Бауыржан Момышұлы жайлы алғашқы ірі туындысы – «Батыр Бауыржан» кітабы. Ғалым бұл еңбегін Б.Момышұлының 80 жылдық мерей тойына орай құрастырып шығарған. Жинаққа халық батырының мұрағатында сақталып қалған, бұрын-соңды жарияланбаған әртүрлі жанрдағы туындылары топтастырылған. Сондай-ақ, Бауыржан Момышұлы жайлы жазылған естеліктері енген.

Жинақтың алғашқы бөлімі «Әңгіме, хат, өлең, мақал-мәтелдер» деп аталып, мұнда Бауыржан Момышұлының кітап шыққанға дейін жарияланбаған жастық шақтағы және қанды қырғын ішінде жүріп жазған өлең-толғаулары қамтылады. Кітаптың екінші бөлімі – «Естеліктер» деп аталады. Мұнда батырдың қан майдан мен соғыстан кейінгі шығармашылық өмір жолы, тұңғыш рет жеке топтастырылып отырған естеліктер, деректі мағлұматтар берілген.

Ерлігі аңызға айналған қазақ елінің батыры Бауыржан Момышұлы жайлы көркем туындылар жазылып, ғылыми ізденістер жүргізіліп, кітаптар жарыққа шығарылуда. Алайда, қанша рет жазылса да, оқырманын жоғалтпайтын ұлы дүние, ұлы тақырып, ұлы тұлға

екеніне дау жоқ. Осы тұста жазушы Шерхан Мұртазаның мына бір сөзіне тоқталып өткен жөн болар: «Бауыржан Момышұлы туралы айтушылар көп. Жазып жүргендері де жетеді. Бірақ көбінесе көңілге қона қоймайды. Көбік. Қоспа. Осылар әйтеуір өз атын шығарып қалуға әуес пе, білмеймін. Тіпті, «жанына ілесіп жүріп едік», «қолына су құйып едік» деп кісіміп жүргендері қаншама? Алайда, батыр туралы жазу үшін батыр мінез керек. Бітімнің туыстығы керек. Түйсікпен қара. Түсініп сөйле. Тектінің тереңіне батып шық...» [2, 10 б.].

Бауыржан Момышұлы – қазақтың рухы. Оны дәлелдеудің еш қажеті жоқ. Себебі мұның өзін әлем халқы еріксіз түсінді және таныды. Халық баһадүрі Бауыржан жайлы әлі де айтылмаған сырлар мен әңгімелер өте көп. Бірі айтылса, бірі – әлі ашылмаған ақиқат. Ғалым Мекемтас Мырзахметұлы бұл қайшылықтардың орнын толтыру мақсатында Бауыржан Момышұлының отыз томдығын жариялап, оған бұрын соңды енгізілмеген дүниелерді қосты. Аталған отыз томдық жинақ Бауыржан Момышұлының жүз жылдық мерей тойына арнап шығарылды. Ендігі кезекте, Мекемтас Мырзахметұлының үлкен ғылыми еңбегі – Бауыржан Момышұлының жүз томдығын жариялау. Бұл дегеніміз – Бауыржанның барлық архивін сөйлету. Мәселен, Мәскеуде батырдың академияда оқыған сегіз мың бет лекциясы. Сондай-ақ, Бауыржан Момышұлының Кубаға жиырма күнге барған сапарында сөйлеген сөздерінің өзі бір том болары анық. Бүгінде олар испан тілінде даяр тұр. Б.Момышұлы араласқан әскери адамдардың архивтері тағы бар. Осы аталған дүниелердің барлығын ғалым М. Мырзахметұлы толықтай игеріп, сарапқа салып, үлкен ыждаһаттылықпен зерттеді.

Бауыржанның өмірі арпалыспен өткен және ол – саналы түрде қуғындалған адам. Оны ашып айтпаған күннің өзінде, тарих беттері шындықты онсыз да дәлелдеп отыр. Құшақтасып, бірге жүрген достарының өзі арызданып, Бауыржанның өмірін толықтай домалақ арыздарға айналдырған. Бұл ащы шындық Мекемтас Мырзахметұлының Бауыржан жайлы зерттеулерінде көрсетіледі. Тіпті, ғалым М.Мырзахметұлы Дидахмет Әшімханұлына берген сұхбаттарының бірінде мынадай пікір қалдырған: «Жетпісінші жылдардың басы болатын. Содан Баукең бір күні маған: «Сен мені өмірбақи өмір сүреді деп ойлайтын шығарсың. Қалам тайып кететін күн болады. Сонда мына дүниенің басында отыратын адам керек. Сен осыған ие бол» деп айтты. «Ананы анаған тапсыр, мынаны мынаған тапсыр» деді. Әуелгі кезде «осыншама дүние бар екен» деп ойлаған жоқпын. Қобырап көп қағаз жататын. Кейін қарасам, ұланғайыр дүние. Тек реттелмеген. Бәрі араласып кеткен. Осылардың негізінде Баукеңнің мұрасын жинауымыз керек деп, кірісіп кеттік. Алғашында көмектесетін адам таба алмадым. Даяр адам жоқ қой. Сөйтіп жүріп, Мұқаңды тауып алдым. Қазір құрастырған дүниеміз қырық бес том болып дайын тұр. Энциклопедиясы да дайын. Баукең туралы бүкіл әлемде ұланғайыр дүниелер бар. Бәрін жинау керек. Ары қарай жалғастыра берсек, Баукеңнің жүз томдығын шығаруға да толық мүмкіндігіміз бар. Бұл не үшін керек дегенде, Баукең – халықтың рухы. Себебі, біздің халықтың ұлттық санасы әбден жаншылып тұрған кезде, соғыс кезінде ол кісінің аты шыға бастады. Баукеңнің арқасында алғаш рет халықтың бойында ұлттық сезім жаңғыра бастады. Патриоттық тәрбиенің ошағы осы Баукеңнің шығармаларында. Біздің ағаларымыз айта алмаған, жаза алмаған күнделікті Баукең жазды. Ол кезде күнделік жазу өте қауіпті болатын. Өзін-өзі ұстап берумен бірдей еді. Екіншіден, Баукең – өзін аямаған адам. Өкпесін тесіп айтқан. Сол себептен де біраз адам тулайды. Баукеңнің өзінің айтатыны бар: «Мен өзімнің ойыма келген шындықты айттым. Оны кім қалай қабылдайды, өзі білсін?» [3, 22 б.].

Қазақтың рухын көкке көтеріп, жастарды ұлттық дәстүрге тәрбиелейтін, ұлттық санасын оятатын, бірден-бір халық мойындайтын қазына – Бауыржан Момышұлы мұрасы. Бауыржан Момышұлының мұрасын меңгеріп, бойға сіңірген жан рухани тұрғыдан кемелденген адам. Бауыржан Момышұлы жайлы тың дүниелерді игеріп, оны қағаз бетіне түсіру Мекемтас Мырзахметұлы үшін үлкен, әрі жауапты іс болғаны сөзсіз. Әдеби тұрғыдан тек бір жақты пікірді қарастырып, Бауыржан Момышұлын толық зерттелді деуге әлі де ерте.

Себебі, Баукең тек батыр не жазушы ғана емес, әрі психолог, әрі философ, қоғам қайраткері, соғыстың теоретигі, сонымен қатар қазақ әдебиетінде соғыс туралы еңбектердің негізін салушы екенін біле тұра оның бәрін тұтастай алып жүру жауапты іс.

Байырғы ата-бабаларымыз көшпелі халық болғанымен, әрбір қол бастаған батырларымыз ақын не жыршы болған. Тоныкөктен бастап, Мәделіқожа, Махамбет т.б. Соғыста осы дәстүрді тірілткен Баукең болды. Сондықтан болар, әскери әдебиеттің негізін салушы Бауыржан Момышұлы екені қазақ әдебиетінде талас тудырмайды.

Бауыржан Момышұлы өз жазбаларының бірінде: «Менің шығармаларым – тұтастай және толығымен менің өз басымның естеліктері, ерекше делінген эпизодтар мен естеліктердің жиынтығынан іріктеліп, екшеленіп алынған елеулі көріністерге негізделген. Оларда ойдан шығарылған оқиғалар да, ойдан жасалған адамдар да жоқ» [3, 39 б.]. Айтылған пікірдің астарына үңілсек, Бауыржан Момышұлының әрбір шығармасы бастан кешкен, көзбен көрген оқиғаларға негізделген, қоғамдық маңызы бар, көркем туындылар.

Қазақ әдебиетінде орны бөлек туынды – Б.Момышұлының «Ұшқан ұя» мемуарлық повесі. «Ұшқан ұя» – ұлттық салт-дәстүрімізді, ырымымыз бен тиым түсініктерімізді көркемдік тұрғыдан сипаттайтын этнографиялық еңбек. Шығармадағы басты ой – адам және оның кемелдену кезеңінің негізінде өрбиді. Демек, автор шығарманың түп негізін «әже» бейнесі арқылы көрсетеді. Әженің ұл мен қызға берген тәрбиесі, айтқан ақыл-кеңесі толықтай қазақ болмысы мен қазақ тектілігінен хабар береді. Ғасырдан ғасырға, ұрпақтан-ұрпаққа жалғасып келе жатқан салт-дәстүріміздің көрінісін Үрбианың ұзатылу тойынан аңғаруымызға болады.

Профессор Мекемтас Мырзахметұлы Бауыржан Момышұлы жайлы естелігінде: «Жеті атасын білмеген жетімдіктің белгісі» деген мақалға ерекше мән беріп, өзімнің немере-балаларыма, тіпті бізге дейін, Дулатқа дейінгі бабаларымыздың тізімін жасап беріп, жаттап алуды ескертіп отырамын. Енді ойланып қарасам, орыстар арасында айтылатын «Иван безродный» дегені сияқты кейбір тексіздердің қазақ бола бастағандарын көріп, рухани мәңгүрттіктен сақтандырған ескертуі ме деп шамалаймын» [3, 92 б.], - деген көзқарасы да осы ойымыздың қуаттайтыны анық.

Ғалым З.Қабдолов: «Әр жазушының қаламынан туған шығармада алдымен идеялық бірлік болғанын байқаймыз. Өйткені әр жазушы өзінің әр шығармасында әр түрлі проблема қояды да, оны шешуді бір ғана тұрғыдан – өзінің тұрақты дүниетаным тұрғысынан келеді» [4, 11], - деп, жазушының өз дүниетанымы бойынша шығармадағы авторлық көзқарасқа негіздейді. Осы пікір дәлелденгендей, жазушының қандай шығармасы болмасын өмірдегі көрген-білгенін, ұлттық салт-дәстүрдің негізінде қарастыратындығы, ой қорытындылайтындығын аңғартады.

Мекемтас Мырзахметұлы «Батыр Бауыржан» атты зерттеу еңбегінде Бауыржан Момышұлының баласы Бақытжан Бауыржанұлынан алған архивтік деректердің де біраз шындық көзін ашады. Оны ғалым былайша түсіндіреді: «Баукеңнің қатты қиналған кезі соғыс жылдарында болған. Соғысқа кірген кезде, қазақ халқының перзенті екенін сезінген. Өйткені, соғыс барлық елдің бойындағы кемшілікті көрсетті ғой. Баукең комсомолдың тәрбиесін көрген адам. Бірақ, Баукеңді ең бірінші тәрбиелеген адамдар – ол біздің ұлтымыз үшін күрескен, оқыған азаматтар.

Баукең Тұрар Рысқұловтың алдын көрген, әңгімелерін естіп, ол кісімен мақтанған. Екіншіден, алаштың арыстарын оқыған. Әлихан Бөкейхан, Міржақып Дулатұлы еңбегін жатқа айтқан, Жүсіпбек Аймауытұлының шәкірті болған. Шәкірті болғанда, түп-тура ол кісіден дәріс алмаған. Мектеп-интернатта оқып жүрген кезінде Тәңірберген Отарбаев деген ақыннан дәріс алған. Ол кісі Жүсіпбекпен дос болған. Жүсіпбек ол кісінің кабинетіне жиі келеді екен. Сол жерде Жүсіпбектің талай әңгімесін тыңдаған.

Бауыржан Момышұлы ұлтшылдығының негізі – арыстарымызда жатыр. Алашшыл азаматтар атылып кеткеннен кейін, Бауыржан өзіндік үнін қалдырды. Сол алашшыл азаматтардың сарынын жоғалтпады. Ол кісінің батырлығы – қайраткер батырлық.

Б.Момышұлы саяси жұмыстарға да көп араласады. Саяси комитетке көп хаттар жазған. Соғысу басты мақсат бола тұра, артына, халқына қарайлай жүрген. Бұл – оның ұлт алдындағы перзенттік парызын адал орындаудан туындаған ықыласы. Алаш қайраткерлерінің ісін саналы түрде жалғастырып отыр. Мағжан «Педагогиканы», Жүсіпбек «Психологияны» қалай тудырды, ол да алаш боздақтарындай «Соғыс психологиясын» жазды. Бауыржан алпысыншы жылдар мен өткен жылдардың арасындағы бос вакуумды толтырған алтын көпір болды» [5, 3 б.].

Бұл пікірден Бауыржанды ұлтшыл деп танымыз. Алайда бұны – тек бір жақты көзқарас және түсінік деп қабылдағанымыз жөн. Бауыржан Момышұлының отыз томдық жинағын оқыған адам ол кісінің интернационалист болғанын бірден байқайды. Ол кісі соғыс кезінде талай ұлттың адамына араша түсті. Батыр әділет үшін күресті. Әділет жолында өз халқының басқа халықтармен терезесі тең екендігін мойындатты.

Бауыржан Момышұлы жай ғана батыр емес, ол – қолбасы. Мекемтас Мырзахметұлы өз зерттеу деректерінде Есім ханның кеңесшісі Досмұхамет би – Бауыржан Момышұлының арғы бабасы екенін тілге тиек етеді. Бауыржанның арғы тегін әлі де зерттеу керек екендігін де басып айтады.

Сонымен қатар, ғалым Бауыржан Момышұлының діни көзқарасы мен діни сауатына да біраз тарихи зерттеу жүргізген. Бұл жөнінде Мекемтас Мырзахметұлы Бауыржан Момышұлымен тілдескен сәттерінен үзінді келтіреді: «Баукең – исламды жақсы қабылдаған жан. Ол кісінің Құран туралы жазған түсініктері, жазбалары бар. Сондай-ақ Құранға ғана емес, Библияға да, буддаға да баға береді. Демек, бәрінен де хабардар болған адам. Әжесі Баукеңді қазақтың діни, ұлттық дәстүрімен мықты тәрбиелеген. Өзінің айтуынша, есейе келе Баукең Мағжан Жұмабаев, Ахмет Байтұрсынұлының асыл мұрасымен сусындап, оқып жетілген. Әкесі молда болған. Әкесінің жазған шежіресін өзі дамытқан, толықтырған. Құранды да оқыған. Әскери тәртіпте жүрсе де, халқымыздың діни салтына бас иетін» [6, 6 б.].

Қай жағынан алып қарасақ та, ғалым Мекемтас Мырзахметұлы Бауыржан Момышұлын барынша танытуға, бізге белгісіз тұстарын зерттеп анықтауға тырысқан. Өз аузынан естіген деректері, тіпті архивте әлі зерттелмеген, ашылмаған хаттары мен соғыс карталары бар.

Бауыржан Момышұлы – қазақтан шыққан әлемдік тұлға. Ол кісінің әрбір сөзі қазақ халқы үшін том-том кітаппен пара-пар. «Көз алдымда бәріңсің» атты кітабында батыр өз бойындағы, ойындағы ықыласы мен көзқарасын ашық жеткізеді.

Қорытындылай келе, Бауыржан Момышұлының өмірбаяны, жүріп өткен жолы, ұлтымыз үшін жасаған әрбір ерлігі тарих сахнасынан ойып алар орнын дәлелдеді. Қазақ халқының бағына біткен қайталанбас тұлғаның ойшылдығы, суреткерлігі, тарихқа терең бойлай алатындығы, Батыс пен Шығыс әдебиетін, қазақ ауыз әдебиетін ғажап танығаны таң қаларлық дүние. Қазақта «мың адамның жұмысын бір адам істейді» [6, 96], - деген аталы сөз бар.

Рухани ұстаз – Абай, адамгершілікті, туралықты, әділеттілікті жырлаған болса, Бауыржан Момышұлы сол әділдік, шындық, адамгершілік үшін күресті. Арғы-бергі тарихты, ұлы тұлғаларымызды таразылап көрсек, Бауыржан Момышұлындай Абайдың асыл мұратын, аманатын орындаған тұлға кем де кем. Ал, ғалым Мекемтас Мырзахметұлы зерттеулерінің бастау көзінде Иасауитану (Ясауитану) және Абайтану тұр. Соның негізінде Бауыржантану мәселесі туындап отыр. Барлығы да – бір-бірімен біте қайнасқан, ажырамас тұлғалар. Рухани сабақтастықтары әріден басталатын өлшеусіз әлем. Аталған жеке ілім-

дердің барлығын зерттеп, ақиқатты іс жүзінде дәлелдеп, танытуға ұмтылған ғалым, ғылыми шеберлігі мен білімділігін мойындатқан көрнекті тұлға – Мекемтас Мырзахметұлы. Ғалым әдебиетті өнер атаулының іргелі де, өнегелі саласы екендігін, сөз өнерінің құдыретін түсінген жан ғана оның тереңіне бойлай алатындығын көрсетті. Қазақ әдебиетінің қалыптасып, даму кезеңдеріне дейінгі аралықты тың дүниелермен толықтырды. Ғалымның шығармашылық зертханасы, ондағы дәстүр жалғастығы, тарихи нақты деректермен көрсетіледі. Сондықтан да, М. Мырзахметұлының Иассауитану, Абайтану, Мұхтартану, Бауыржантану мәселелері жайлы көзқарастары мен ғылыми пайымдаулары тарих пен әдебиетті бір-бірімен байланыста ұстайды.

Әдебиеттер тізімі

- 1 Мырзахметұлы М. Абайтану – ХХІ ғасыр көгінде. / М. Мырзахметұлы - «Жұлдыз» журналы, 2017, - № 6. - 56 б.
- 2 Мұртаза Ш. Ұлып айтқанша, тіліп айт. / Ш. Мұртаза - «Ақжелкен» журналы, 2017. - №9. – 38 б.
- 3 Мырзахметұлы М. Батыстан жеткен жат мінез бас көтертпей барады. / М. Мырзахметұлы - «Егемен Қазақстан» газеті, 2010. - №7. - 25 б.
- 4 Қабдолов З. Сөз өнері. / З. Қабдолов – Алматы: Қазақ университеті, 1992. – 382 б.
- 5 Мырзахметұлы М. Ұлтты тану рухани кемелдікке сүйенеді. / М. Мырзахметұлы. - «Егемен Қазақстан» газеті, 2017. 17 қаңтар.
- 6 Мақал-мәтелдер жинағы. – Алматы: Ғылым, 2012. – 518 б.

К.Р. Кеменгер, Ж.Р. Дильда

Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан

М. Мырзахметұлы о Бауыржане Момышулы

Аннотация. В статье рассматриваются труды доктора филологических наук, профессора, лауреата Государственной премии Мекемтаса Мырзахметұлы о Бауыржане Момышулы. Проведен идейно-художественный анализ его произведения «Бауыржан батыр», на основе которого рассматривается гражданская личность, творческий портрет Б.Момышулы. По материалам М.Мырзахметұлы собраны научные взгляды, мнения о не опубликованных произведениях Б.Момышулы. Произведения о Бауыржане Момышулы имеют большое народное значение. В трудах ученого дана научная оценка данным произведениям. Сделан анализ публикациям Б.Момышулы о детстве, военном периоде, также систематизированы его научные работы, воспоминания, художественные произведения.

Ключевые слова: жанр, пословицы и поговорки, рассказ, письмо, образ героя, исторический образ, историческая реальность, художественная реальность.

K.R. Kemenger, Zh.R. Dilda

L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan

M. Myrzakhmetuly about Baurzhan Momyshuly

Abstract. The article examines Baurzhan Momyshuly Mekemtas Myrzakhmetovich, the professor of philological sciences, the winner of international and state awards, who made a significant contribution to the scientific data of the Kazakh literature. The scientist's work «Baurzhan Batyr» has been thoroughly analyzed and on the basis of which Baurzhan Momyshuly has been identified. The researcher Mekemtas

Myrzahmetovich has united unpublished works of Bauyrzhan Momyshuly in «Bauyrzhan Batyr», which also has scientific views and opinions. All the works about Baurzhan Momyshuly are of great importance to folk heritage. Therefore, thanks to this work of the scientist, Bauyrzhan Momyshuly recognized and analyzed the scientific facts, memoirs and artistic works of his youth during the war and as a result, scientific views were formulated. Almost all the items considered in the article are taken to the core of the analysis.

Keywords: genre, proverbs, sayings, letters, heroic images, historical image, historical reality, artistic reality.

References

- 1 Mırzaxmetulı M. Abaytanw – XXI ғasır köginde [Abai is blue in the XXI century]. «Juldyz» jwrnaly, (6), 56. (2017) [in Kazakh]
- 2 Murtaza Ş. Ulyp aytqanşa, tilip ayt [Speech it out until you say it]. «Aqjelken» jwrnaly, (9), 38. (2017). [in Kazakh]
- 3 Mırzaxmetuly M. Batıstan jetken jat minez bas kötertepy barady [The western stranger's behavior goes unabated]. («Egemen Qazaqstan» gazeti, №7, 2010, 25 p.). [in Kazakh]
- 4 Qabdolov Z. Söz öneri [Art of speech]. (Qazaq wñiversiteti, Almaty, 1992, 382 p.). [in Kazakh]
- 5 Mırzaxmetuly M. Ulttı tanw rwxanı kemeldikke süyenedy [Recognition of the nation relies on spiritual perfection]. («Egemen Qazaqstan» gazeti. 2017 j. 17 qañtar). [in Kazakh]
- 6 Maqal-mätelder jınaǵy [Collection of proverbs and sayings]. (Ǵylym, Almaty, 2012, 518 p.). [in Kazakh]

Авторлар туралы мәлімет:

Кемеңгер Қ.Р. - филология ғылымдарының кандидаты, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті қазақ әдебиеті кафедрасының доценті, Астана, Қазақстан.

Ділда Ж.Р. - Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ филология факультетінің 1 курс магистранты, Астана, Қазақстан.

Кеменгер К.Р. - Candidate of Philology, assistant professor of the Department of Kazakh Literature at the L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan.

Dilda Zh.R. - 1st year master student of the Faculty of Philology, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan.

**«Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Хабаршысы.
Филология сериясы» журналында мақала жариялау ережесі**

1. Журналдың мақсаты. Филология ғылымдарының өзекті мәселелерін, тіл және әдебиетті оқыту әдістемелерін және де ғылыми конференциялардың ең маңызды материалдарын, библиографиялық шолу мен сын пікірлерді көрсететін әдебиеттану және тілтану саласындағы мұқият тексеруден өткен түпнұсқа ғылыми жұмыстарды жариялау.

2. Журналда мақаланы жариялаушы автор Ғылыми басылымдар бөліміне (*мекен-жайы: 010008, Қазақстан, Астана қаласы, Қ. Сәтпаев көшесі, 2, Л. Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Бас ғимарат, 408 кабинет*) қолжазбаның қол қойылған 1 дана қағаз нұсқасын тапсыру және **Word** форматындағы нұсқасын **vest_phil@enu.kz** электрондық поштасына жіберу қажет. Қағазға басылған мақала мәтіні мен электронды нұсқасы бірдей болулары қажет. Мақаламен бірге автордың жұмыс орнынан **Ілеспе хат** та тапсырылуы қажет. Мақалалар **қазақ, орыс, ағылшын** тілдерінде қабылданады.

3. Авторлардың редакцияға мақалаларды жіберуі «Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Хабаршысында» басуға және шет тіліне аударып, қайта басуға келісімін білдіреді. Автор мақаланы редакцияға жіберу арқылы өз туралы мәліметтің дұрыстығына, мақала көшірілмегендігіне (плагиаттың жоқтығына) және басқа да заңсыз көшірмелердің жоқтығына, барлық көшірмелердің, кестелердің, сұлбалардың, иллюстрациялардың тиісті түрде рәсімдеуіне кепілдеме береді.

4. Ұсынылатын мақала көлемі (жекедеректер мен әдебиеттер тізімін қоса):

- мақалалар үшін - 8 ден 16 бетке дейін;
- сын пікірлер (монографияға, кітапқа) және конференция туралы пікір - 6 дан 12 бетке дейін.

5. Мақала мәтінінің пішіні:

- **Microsoft Word** (docx) форматындағы файлда;
- **Times New Roman** шрифінде;
- жақтау жолағы 2x2x2x2;
- 1,5 жоларалық интервалы;
- 14 кегл;
- мәтінді жақтау көлеміне сәйкестендіру керек;
- Әрбір азатжол қызыл сызықтан басталуы қажет (1 см шегініс);
- **транслитерация** Library of Congress (LC) жүйесінде жасалуы керек.

Мақаланы құру сұлбасы:

XҒТАР <http://grnti.ru/> - бірінші жолдың сол жақтауында;

Автор(лар) туралы метамәліметтердің мазмұны (Рәсімдеу үлгісі / Образец оформления статьи / Template қараңыз)

Автор(лар)дың аты-жөні – жолдың ортасында **қою әріппен** жазылады;

Мекеменің толық атауы, қаласы, мемлекеті (егер авторлар әртүрлі мекемелерде жұмыс істесе, онда автордың тегі мен тиісті мекеменің қасында бірдей белгіше қойылады) Автор(лар)дың **E-mail**-ы – жақша ішінде (*курсивпен*);

Мақала атауы – жолдың ортасында (жартылай қоюмен)

Аңдатпа – (100-200 сөз) формуласыз, мақаланың атауын мейлінше қайталамауы қажет; әдебиеттерге сілтемелер болмауы қажет; мақаланың құрылысын (кіріспе, зерттеу әдіснамасы мен әдістемесі, зерттеу нәтижелері, қорытынды) сақтай отырып, мақаланың қысқаша мазмұны берілуі қажет.

Түйін сөздер («Түйін сөздер» сөз тіркесі **жартылай қоюмен** белгіленеді) (5-8 сөз немесе сөз тіркестері) - Түйін сөздер зерттеу тақырыбын өте дәл бейнелеу керек, сонымен қатар, ақпараттық-ізвестіру жүйелерінде мақаланы жеңіл табуға мүмкіндік беретін мақала мәтінінің терминдерін және де басқа маңызды ұғымдарды қамтуы қажет.

Мақаланың негізгі мәтіні кіріспені, мақсат пен міндеттерді қоюлуын, зерттеу тақырыбы бойынша жұмыстардың шолуын, зерттеу әдістерін, нәтижелер/талқылау қорытынды қамтуы қажет (жоларалық интервал - 1, азат жол «қызыл жолдан» - 1 см, беттеу жолағы – еніне сай жасалады.

Кестелер, суреттер – аталғаннан кейін орналастырылады. Әр иллюстрация қасында оның аталуы болуы қажет. Сурет айқын әрі сканерден өтпеген болуы керек.

Мақаладағы формулалар тек мәтінде оларға сілтеме берілсе ғана нөмірленеді.

Жалпы қолданыста бар аббревиатуралар мен қысқартулардан басқаларына міндетті түрде алғаш қолданғанда түсініктеме берілуі қажет.

Қаржылай көмек туралы ақпарат бірінші бетте көрсетіледі.

Әдебиеттер тізімі. Мәтінде әдебиеттерге сілтеме тікжақшаға алынады. Мәтіндегі әдебиеттер тізіміне сілтемелердің нөмірленуі мәтінде қолданылуына қатысты жүргізіледі: мәтінде кездескен әдебиетке алғашқы сілтеме [1, 153 б.] арқылы, екінші сілтеме [2, 185 б.] арқылы т.с.с. жүргізіледі. Мақаланың негізгі мәтініндегі кітапқа сілтеме қолданылған беттерді көрсету керек (мысалы, [1, 45 б.]).

Жарияланбаған еңбектерге сілтемелер жасалмайды. Сонымен қатар, рецензиядан өтпеген басылымдарға да сілтемелер жасалмайды (әдебиеттер тізімін, әдебиеттер тізімінің ағылшынша әзірлеу үлгісін төмендегі мақаланы рәсімдеу үлгісінен қараңыз).

Мақала соңындағы әдебиеттер тізімінен кейін библиографиялық мәліметтер орыс және ағылшын тілінде (егер мақала қазақ тілінде жазылса), қазақ және ағылшын тілінде (егер мақала орыс тілінде жазылса), орыс және қазақ тілінде (егер мақала ағылшын тілінде жазылған болса) беріледі.

Авторлар туралы мәлімет: аты-жөні, ғылыми атағы, қызметі, жұмыс орны, жұмыс орнының мекенжайы, телефон, e-mail – қазақ, орыс және ағылшын тілінде толтырылады.

6. Қолжазба мұқият тексерілген болуы қажет. Техникалық талаптарға сай келмеген қолжазбалар қайта өңдеуге қайтарылады. Қолжазбаның кейін қайтарылуы, оның журналда басылуына жіберілуін білдірмейді.

7. Электронды корректурамен жұмыс істеу. Ғылыми басылымдар бөліміне түскен мақалалар жабық (анонимді) тексеруге жіберіледі. Эксперттер ұсынылған мақалаға оның жариялау мүмкіндігі, жақсарту қажеттілігі немесе қабылданбауы туралы дәлелді қорытындысын қамтитын жазбаша сын пікір береді. Жарамсыз деп таныған мақала қайтара қарастырылмайды. Мақаланы түзетуге ұсыныс берген жағдайда авторлар үш күн аралығында мақаланың корректурасын жіберу керек. Мақаланың түзетілген нұсқасы мен автордың рецензентке жауабы редакцияға жіберіледі. Оң сын пікірлер алған мақалалар оларды талқылау және басылымға бекіту үшін журналдың редакциялық алқасына ұсынылады.

Журналдың басылым жиілігі: жылына 4 рет.

8. Төлемақы. Басылымға рұқсат етілген мақала авторларына келесі реквизиттер бойынша төлем жасау қажет (ЕҰУ қызметкерлері үшін - 4500 тенге; басқа ұйым қызметкерлеріне - 5500 тенге).

Реквизиттері:

1) АО «Банк ЦентрКредит»
БИК банка: KСJBKZKX
ИИК: KZ978562203105747338 (KZT)
Кнп 861
Кбе 16

2) АО «Bank RBK»
Бик банка: KINCKZKA
ИИК: KZ498210439858161073 (KZT)

3) АО «ForteBank»
БИК Банка: IRTYKZKA
ИИК: KZ599650000040502847

«Мақала үшін, автордың АТЫ-ЖӨНІ»

Provisions on articles submitted to the journal “Bulletin of the L.N. Gumilyov Eurasian National University. Philology Series”

1. Goal of the journal. Publication of carefully selected original scientific papers in the fields of literary studies, linguistics, reflecting the actual problems of philology, language and literature teaching methods, most significant proceedings of scientific conferences, bibliographic summaries and reviews.

2. An author who wishes to publish a paper in the journal must submit the paper in one hard copy (printed version), signed by the author, to the scientific publication office (at the address: 010008, the Republic of Kazakhstan, Astana, Satpayev St., 2. The L.N. Gumilyov Eurasian National University, Main Administrative Building, Office 408) and by e-mail **vest_phil@enu.kz** in **Word** format. At the same time, strict compliance between Word-version and the hard copy is required. And also the authors need to submit a cover letter.

Language of publications: Kazakh, Russian, English.

3. Submission of papers to the scientific publication office means the authors' consent to the right of the Publisher, the L.N. Gumilyov Eurasian National University, to publish papers in the journal and their re-publication in any foreign language. By submitting the text of the paper for publication in the journal, the author guarantees the correctness of all information about themselves, lack of plagiarism and other forms of unauthorized use in the article, proper formulation of all borrowings of text, tables, diagrams, and illustrations.

4. The recommended volume of the paper (including metadata and references):

- for papers – between 8-16 pages;
- for reviews (of monographs, books), reviews on conferences – between 6-12 pages.

5. Text formatting requirements:

- Microsoft Word file format (docx);
- Times New Roman font;
- the size of the fields 2 * 2 * 2 * 2;
- line spacing 1,0;
- size 14;
- text alignment in width;
- each paragraph beginning with the main line (indent 1 cm);
- transliteration is carried out according to the Library of Congress (LC) system.

Structure of the article:

IASTI <http://grnti.ru/> – first line, left

The content of the metadata about the author (see Рәсімдеу үлгісі / Paper template)

Initials and Surname of the author (s) – center alignment, italics

Full name of the affiliation, city, country (if the authors work in different organizations, you need to put the same icon next to the name of the author and the corresponding organization)

Author's e-mail (s) – in brackets (italics)

Paper title – center alignment (bold)

Abstract (100-200 words) must not contain formulas or repeat the content of the paper; it must not contain bibliographic references; it must reflect the summary of the paper, preserving the structure of the paper – introduction, methodology and research methods, research results, conclusion.

Key words (the phrase «Keywords» is bold) (5-8 words/word groups). Keywords must be extremely accurate to reflect the subject area of the study, include terms from the text of the paper and other important concepts that make it possible to facilitate and expand the possibilities of finding the paper by means of an information retrieval system).

The main text of the paper must contain an introduction, setting goals and objectives, a review of works on the research topic, research methods, results / discussions conclusion / conclusions – line spacing – 1, «main line» indent – 1.25 cm, justified alignment.

Tables, figures must be placed after the mention. Each illustration must be followed by the inscription. Figures should be clear, clean, and unscanned. Only those formulas referenced in the text are subjected to numbering.

All abbreviations and shprtenings, with the exception of obviously well-known, must be decoded when first used in the text.

Information about the financial support of the work is indicated on the first page in the form of a footnote.

References. In the text, references are indicated in square brackets. References must be numbered strictly in the order of mention in the text. The first reference in the text to a reference must have the number [1, 153 p.], the second – [2, 185 p.], Etc. The reference to the book in the main text of the article should be accompanied by an indication of the pages used (for example, [1, 45 p.]). Links to unpublished works are not allowed. Undesirable references to unlicensed publications are not recommended (examples of the description of the list of references, descriptions of the list of references in English, see below in the sample article).

At the end of the paper, after the list of references, it is necessary to indicate bibliographic data in Russian and English (if the paper is in Kazakh), in Kazakh and English (if the paper is in Russian) and in Russian and Kazakh (if the paper is in English language).

Information about the authors: last name, first name, patronymic, scientific degree, position, affiliation, full business address, telephone, e-mail – in Kazakh, Russian and English.

6. The manuscript must be carefully verified. Non-compliant manuscripts will be returned for revision. Returning for revision does not mean that the manuscript has been accepted for publication.

7. Work with electronic proofreading. Papers submitted to the Department of Scientific Publications (editing office) are sent for anonymous review. Experts give a written review of the submitted paper with a reasoned conclusion about the possibility of its publication, the need to send for revision or (rejection) of the paper. Papers that have received a negative review are not accepted for reconsideration. Authors should, within three days, send the proofreading of the paper if it is decided to finalize the paper. Corrected versions of papers and the author's response to the reviewer are sent to the editor. Papers with positive reviews are submitted to the editorial board of the journal for discussion and approval for publication.

Periodicity of the journal: 4 times a year.

8. Payment. Authors who have received a positive opinion on publication must pay to the following banking details (for ENU employees – 4,500 KZT, for outside organizations – 5,500 KZT):

Реквизиты:

1) АО «Банк ЦентрКредит»
БИК банка: КСJBKZKX
ИИК: KZ978562203105747338 (KZT)
Кнп 861
Кбе 16

2) АО «Bank RBK»
Бик банка: KINCKZKA
ИИК: KZ498210439858161073 (KZT)

3) АО «ForteBank»
БИК Банка: IRTYKZKA
ИИК: KZ599650000040502847

«For the publication, Name of the author»

Положение о рукописях, представляемых в журнал «Вестник Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева. Серия Филология»

1. Цель журнала. Публикация тщательно отобранных оригинальных научных работ в области литературоведения и языкознания, отражающих актуальные проблемы филологических наук, методы преподавания языка и литературы, а также наиболее значимые материалы научных конференций, библиографические обзоры и рецензии.

2. Автору, желающему опубликовать статью в журнале, необходимо представить рукопись в твердой копии (распечатанном варианте) в одном экземпляре, подписанном автором, в Отдел научных изданий (по адресу: 010008, Казахстан, г. Астана, ул. Сатпаева, 2, Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева, Учебно-административный корпус, каб. 408) и по e-mail vest_phil@enu.kz. При этом должно быть строго выдержано соответствие между Word-файлом и твердой копией. А также авторам необходимо представить **сопроводительное письмо**.

Язык публикаций: казахский, русский, английский.

3. Отправление статей в редакцию означает согласие авторов на право Издателя – Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева – публикации статей в журнале и переиздания их на любом иностранном языке. Представляя текст работы для публикации в журнале, автор гарантирует правильность всех сведений о себе, отсутствие плагиата и других форм неправомерного заимствования в рукописи, надлежащее оформление всех заимствований текста, таблиц, схем, иллюстраций.

4. Рекомендованный объем (включая метаданные и список литературы):

- для статей – от 8 до 16 страниц;
- для рецензий (на монографии, книги), отзывов о конференциях – от 6 до 12 страниц.

5. Требования к форматированию текста:

- формат файла Microsoft Word (docx);
- шрифт Times New Roman;
- размер полей 2*2*2*2;
- междустрочный интервал 1,0; – кегль 14;
- выравнивание текста по ширине;
- каждый абзац должен начинаться с красной строки (отступ 1 см);
- транслитерация осуществляется по системе Library of Congress (LC).

Схема построения статьи:

ГРНТИ <http://grnti.ru/> – первая строка, слева

Содержание метаданных об авторе (см. Рәсімдеу үлгісі/Образец оформления статьи/ Template)

Инициалы и фамилия автора(ов) – выравнивание по центру (начертание курсивом)

Полное наименование организации, город, страна (если авторы работают в разных организациях, необходимо поставить одинаковый значок около фамилии автора и соответствующей организации)

E-mail автора(ов) – в скобках (начертание курсивом)

Название статьи – выравнивание по центру (начертание полужирным)

Аннотация (100-200 слов) не должна содержать формулы, по содержанию повторять название статьи; не должна содержать библиографические ссылки; должна отражать краткое содержание статьи, сохраняя структуру статьи – введение, методологию и методику исследования, результаты исследования, заключение.

Ключевые слова (словосочетание «Ключевые слова» выделяется полужирным) (5-8 слов/словосочетаний). Ключевые слова должны предельно точно отражать предметную область исследования, включать термины из текста статьи и другие важные понятия, позволяющие облегчить и расширить возможности нахождения статьи средствами информационно-поисковой системы).

Основной текст статьи должен содержать введение, постановку цели и задач, обзор работ по теме исследования, методы исследования, результаты/обсуждение, заключение/выводы – межстрочный интервал – 1, отступ «красной строки» – 1,25 см, выравнивание по ширине.

Таблицы, рисунки необходимо располагать после упоминания. С каждой иллюстрацией должна следовать надпись. Рисунки должны быть четкими, чистыми, несканированными. В статье нумеруются лишь те формулы, на которые по тексту есть ссылки.

Все аббревиатуры и сокращения, за исключением заведомо общеизвестных, должны быть расшифрованы при первом употреблении в тексте.

Сведения о финансовой поддержке работы указываются на первой странице в виде сноски.

Список литературы. В тексте ссылки обозначаются в квадратных скобках. Ссылки должны быть пронумерованы строго по порядку упоминания в тексте. Первая ссылка в тексте на литературу должна иметь номер [1, 153 с.], вторая - [2, 185 с.] и т.д. Ссылка на книгу в основном тексте статьи должна сопровождаться указанием использованных страниц (например, [1, 45 с.]). Ссылки на неопубликованные работы не допускаются. Нежелательны ссылки на нецензурируемые издания (примеры описания списка литературы, описания списка литературы на английском языке см. ниже в образце оформления статьи).

В конце статьи, после списка литературы, необходимо указать библиографические данные на русском и английском языках (если статья оформлена на казахском языке), на казахском и английском языках (если статья оформлена на русском языке) и на русском и казахском языках (если статья оформлена на английском языке).

Сведения об авторах: фамилия, имя, отчество, научная степень, должность, место работы, полный служебный адрес, телефон, e-mail – на казахском, русском и английском языках.

6. Рукопись должна быть тщательно выверена. Рукописи, не соответствующие техническим требованиям, будут возвращены на доработку. Возвращение на доработку не означает, что рукопись принята к опубликованию.

7. Работа с электронной корректурой. Статьи, поступившие в Отдел научных изданий (редакция), отправляются на анонимное рецензирование. Эксперты дают письменную рецензию на представленную статью с мотивированным заключением о возможности ее опубликования, необходимости направить на доработку или (отклонении) статьи. Статьи, получившие отрицательную рецензию, к повторному рассмотрению не принимаются. Авторам в течение трех дней необходимо отправить корректуру статьи в случае принятия решения о доработке статьи. Исправленные варианты статей и ответ автора рецензенту присылаются в редакцию. Статьи, имеющие положительные рецензии, представляются редколлегии журнала для обсуждения и утверждения для публикации.

Периодичность журнала: 4 раза в год.

8. Оплата. Авторам, получившим положительное заключение к опубликованию, необходимо произвести оплату по следующим реквизитам (для сотрудников ЕНУ – 4500 тенге, для сторонних организаций – 5500 тенге):

Requisites:

1) АО «Банк ЦентрКредит»
БИК банка: КСJBKZKX
ИИК: KZ978562203105747338 (KZT)
Кнп 861
Кбе 16	2) АО «Bank RBK»
Бик банка: KINCKZKA
ИИК: KZ498210439858161073 (KZT)
	3) АО «ForteBank»
БИК Банка: IRTYKZKA
ИИК: KZ599650000040502847

«За публикацию ФИО автора»

Редактор: Дихан Қамзабекұлы
Шығарушы редактор: І.Р. Құрманғалиев
Дизайн: Ілияс Рысбекұлы

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің
ХАБАРШЫСЫ. Филология сериясы.
- 2019. - 1 (126). - Астана: ЕҰУ. 202-б.
Шартты б.т. - 18,0 Таралымы - 35 дана

Мәтін мазмұнына типография жауап бермейді.

Редакция мекенжайы: 010008, Қазақстан Республикасы,
Астана қаласы, Қ. Сәтбаев көшесі, 2.

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
Тел.: +7(7172) 709-500 (ішкі 31-413)

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің
баспасында басылды